

12. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09 грудня 1999 р. – Закони України. – Міжнародні договори України. – Том 14. – К.: Верховна Рада України, Інститут законодавства, 1998. – С. 165–170.
13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
14. Келина С.Г. Наказание и иные меры уголовно-правового характера / Государство и право. – 2007. – № 6. – С. 51–58.
15. М.І. Панов, С.О. Харитонов. Заходи кримінально-правового характеру як новела у кримінальному законодавстві України / Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 2 (3). – С. 53–54.
16. Багрий-Шахматов Л.В. Соціально-правові проблеми кримінальної відповідальності та форми її реалізації. Загальна частина: Курс лекцій. – О.: АО БАХВА. – 133 с.
17. Козаченко О.В. Теоретичне визначення змісту та меж застосування кримінально-правових заходів // Право України. – 2005. – № 10. – 42 с.
18. Додонов В.Н. Сравнительное уголовное право. Общая часть: монография. – М.: «Юрлитинформ», 2009. – 170 с.
19. Наумов А.В. Российское уголовное право. Курс лекций [Текст] : в 3 т. – Т. 1. – Общая часть / А.В. Наумов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 346 с.

ФЕДОТОВА Г. В.,

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
начальник науково-організаційного відділу
(Державний науково-дослідний
інститут МВС України)

УДК 342.232 (474.5+438)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

У статті розглянуті найвагоміші джерела кримінального законодавства Литовської Республіки та Республіки Польща, якими регламентовано кримінальні проступки. Проаналізовано критерії диференціації злочинних діянь, визначених кримінальними законами даних країн. Приділено увагу покаранню, як одному з видів критеріїв диференціації. Зроблено висновки щодо необхідності та перспективи удосконалення вітчизняного кримінального законодавства з урахуванням європейського досвіду.

Ключові слова: злочин, проступок, покарання, кримінальне законодавство, Кримінальний кодекс Республіки Польща, Кодексу проступків Республіки Польща, Кримінальний кодекс Литовської Республіки.

В статье рассмотрены наиболее важные источники уголовного законодательства Литовской Республики и Республика Польша, которыми регламентированы уголовные проступки. Проанализированы критерии дифференциации преступных деяний, определенных уголовными законами данных стран. Уделено внимание наказанию, как одному из видов критериев дифференциации. Сделано выводы о необходимости и целесообразности усовершенствования отечественного уголовного законодательства с учетом европейского опыта.

Ключевые слова: преступление, проступок, наказание, уголовное законодательство, Уголовный кодекс Республики Польша, Кодекс проступков Республики Польша, Уголовный кодекс Литовской Республики.

The article deals with most important sources of criminal legislation of Republic of Lithuania and Republic of Poland, which regulated criminal offenses. Analyzed criteria of differentiation of criminal acts of certain criminal laws data fear. Paying attention to punishment as one of types of differentiation criteria. The conclusion about necessity and feasibility of improvement of domestic criminal law, taking into account European experience.

Key words: crime, offense, punishment, criminal law, Criminal Code of Republic of Poland, Republic of Poland Code of Offences, Criminal Code of Republic of Lithuania.

Вступ. У рамках дослідження питання запровадження кримінального проступку в кримінальному законодавстві України необхідно зауважити, що ідея розмежування злочинів і проступків реалізована в багатьох країнах, таких, наприклад, як Австрія, Англія, Бельгія, Голландія, Іспанія, Латвійська Республіка, Литовська Республіка, Федеративна Республіка Німеччина, Франція та інші. Однак у деяких державах категорія проступку відображається в спеціалізованих нормативних актах: Законі Республіки Сербія «Про проступки» (2007 р.); Кодексі про проступки Республіки Польща (1971 р.); Законі Чеської Республіки «Про проступки» (1990 р.).

Постановка завдання. Як у науковому, так і в практичному значенні цікаво ознайомитися з існуючими світовими варіантами врегулювання категорії «проступку». Окремо зосередимо увагу на положеннях Кримінальних кодексів Литовської Республіки, Республіки Польща та Кодексі про проступки Республіки Польща. Оскільки ці документи є публічними, демократичними і такими, що базуються на принципах європейського права, захисту прав, свобод та інтересів громадянина, а також пройшли у свій час всі етапи реформування і вдосконалення, притаманні наразі Кримінальному кодексові України.

Результати дослідження. Готуючись стати повноправним членом Європейського співтовариства, Польща пішла шляхом модернізації свого кримінального законодавства на засадах європейських і кращих світових стандартів, а ставши членом ЄС, цілковито прийняла європейські норми кримінального права.

Кримінальний кодекс Республіки Польща (надалі – КК Польщі) від 06 червня 1997 р. набув чинності з 1 січня 1998 р., замінивши «соціалістичний» КК Польщі 1969 р. Структурно зазначений акт містить три частини: Загальну, Особливу та Військову і діє паралельно з Фінансовим кримінальним кодексом Польщі 1999 р. [1].

Положеннями КК Польщі до кримінального законодавства було запроваджено нові склади злочинів та кримінальних правопорушень, представлених у двох видах: тяжкий злочин (zbrodnia) і менш тяжкий злочин (występkiem), розмежування яких проводиться залежно від форми вини і передбаченого в кримінальному законі покарання. До категорії тяжких злочинів віднесено діяння тільки умисні, за вчинення яких передбачено позбавлення волі на строк не менше трьох років або більш суворе покарання, всі інші кримінальні правопорушення визнано менш тяжкими (§ 1, § 2, § 3 Ст. 7; Ст. 8 КК Польщі). Хоча як справедливо стверджує П.Л. Фріс, поняття злочину в кримінальному праві і законодавстві Республіки Польщі є синтетичним і

охоплює два види діяння – злочин і проступок, критеріями для диференціації яких виступають: 1) вид і розмір (строк) передбаченого покарання; 2) характеристика суб'єктивної сторони складу злочину, а саме форма вини у вигляді необережності [2].

Структурно в КК Польщі не виділяються положення, які б належали безпосередньо до проступків. В окремих частинах документу містяться розділи та статті (артикли), які не мають власних назв, але після порядкового номера в дужках дається стисла назва передбаченого ними посягання. Статті, своєю чергою, складаються з параграфів. В одному з параграфів Військової частини ми зустрічаємо лише згадування про проступок, а саме: «Ст. 325, § 2. Суд может постановить о понижении в воинском звании в случае осуждения за проступок, если это вызывается видом деяния, способом и обстоятельствами его совершения» [1].

Хоча враховуючи те, що джерелом польського кримінального права виступає лише закон, кримінальне право Польщі слід вважати кодифікованим не повністю. КК Польщі не містить вичерпного переліку злочинів, крім нього повноцінними джерелами кримінального права виступають й інші документи. Більшість польських авторів вбачають у польському законодавстві про проступки специфічну підгалузь кримінального права, внаслідок чого відповідне законодавство, а саме Кодекс про проступки 1971 р. розглядається ними, як джерело кримінального права.

Згідно з § 1 ст. 1 Кодексу проступків Республіки Польща (надалі – КП Польщі) відповідальність за проступки (*wykrócenie*) покладається на особу, яка вчинила суспільно-шкідливе (*społecznie szkodliwy*) діяння, заборонене законом, за яке передбачене покарання у вигляді арешту, обмеження волі, штрафу до 5 000 злотих або догани. § 2 цієї статті закріплює, що це має бути винне діяння, без вини немає відповідальності за проступки [3].

При оцінці ступеня суспільної шкідливості враховується вид і характер порушення, розмір заподіяних і можливих збитків, спосіб і обставини вчинення діяння, ступінь невиконання обов'язків порушником, а також форма вини, мотиви, якими керувався порушник, вид порушених правил поведінки і ступеня порушення (§ 6 ст. 47 КП Польщі). Покарання у виді арешту вимірюється у добах від 5 до 50. Обмеження волі триває один місяць. Виконання покарання у виді обмеження волі полягає у: забороні без згоди суду змінювати основне місце проживання, виконанні громадських безоплатних робіт, наданні пояснень щодо відбування покарання. Громадські роботи проходять у соціальних службах, установах і організаціях охорони здоров'я та місцевих громад, благодійних установах у межах 20–40 годин. Мінімальний розмір штрафу, як покарання за карні проступки – 20 злотих. Максимальний – 5 000 злотих, якщо законом не встановлено інше. Відповідальність за вчинення карних проступків настає з 17 років. За формою вини вони можуть бути умисні та необережні, крім випадків, коли законом передбачено тільки умисел. Якщо діяння є одночасно проступком і злочином, за нього передбачено покарання як за проступок і злочин, тоді застосовується більш суворе покарання.

Щодо співвідношення злочинів і проступків, то у польській науковій думці зазначається, що між тяжкими злочинами (*zbrodnia*) і менш тяжкими злочинами (*występkiem*) – з одного боку, і проступками (*wykróceniami*) – з другого немає якісних відмінностей. Ці діяння, які вчиняються під загрозою кари, є діяннями, якісно тотожними, що впливає з видів покарання та їх спільної ознаки суспільної небезпеки (суспільної шкідливості). Відповідальність за проступки у Республіці Польща ще називають кримінально-адміністративною відповідальністю. Зокрема, право проступків (тобто кримінально-адміністративне право) – це галузь права, споріднена з кримінальним правом. Кодекс проступків не встановлює відповідальності за злочини, однак обидві відповідальності об'єднує те, що вони встановлюють покарання за діяння, заборонені законом. Кримінальне право і право проступків відрізняються діяннями, передбаченими цими галузями, а також ступенем суспільної шкідливості та розмірами морального засудження, які при проступках є незначними [4].

На відміну від кримінального законодавства Республіки Польщі в кримінальному законодавстві Литовської Республіки категорію кримінального проступку врегульовано лише Кримінальним кодексом Литовської Республіки (надалі – КК Литви), затвердженим 26 вересня 2000 р., Законом № VIII-1968 [5; 5]. Суттєвим є той факт, що цим же Законом визначено,

що Кримінальний кодекс вступить у силу одночасно і тільки в узгодженні з новими Кримінально-процесуальним кодексом, Кодексом виконання покарань та Кодексом адміністративних правопорушень Литовської Республіки. КК Литви складається з Загальної частини, що містить 14 глав та 98 статей, і Спеціальної частини, яка налічує 32 глави та 232 статті.

Відмінною особливістю КК Литви є глава III – підрозділ злочинних діянь, що розділений на злочини і кримінальні проступки (ст. 10 КК). Згідно зі ст. 11 КК Литви злочин є небезпечне і цим Кодексом заборонене діяння (дія або бездіяльність), за вчинення якого передбачене покарання у вигляді позбавлення волі.

Відповідно до ст. 12 КК Литви кримінальним проступком є небезпечне і цим Кодексом заборонене діяння (дія або бездіяльність), за вчинення якого передбачене покарання, не пов'язане з позбавленням волі, за винятком арешту.

У свою чергу умисні злочини в ст. 11 КК Литви поділяються на злочини невеликої тяжкості (якщо покарання за ці злочини не перевищує трьох років позбавлення волі), злочини середньої тяжкості (якщо покарання за ці злочини становить від трьох до шести років позбавлення волі), тяжкі злочини (якщо покарання за ці злочини – від шести до десяти років позбавлення волі), особливо тяжкі злочини (якщо покарання за них перевищує десять років позбавлення волі). Необережні злочини в класифікацію за їх тяжкістю в ці групи не включені.

У гл. VII КК Литви містяться норми, що характеризують інститут покарання. У них розкриваються поняття покарання і його призначення, система видів покарання, їх характеристика. Система покарання викладена стосовно осіб, які скоїли злочини (ч. 1 ст. 42 КК Литви), і кримінальні проступки (ч. 2 ст. 42 КК Литви). В окремій статті визначені види покарання, які призначаються юридичним особам (ст. 43 КК Литви). Звертає на себе увагу відсутність у цій системі додаткових покарань. На їх основі законодавець створив новий кримінально-правовий інститут «Кошти кримінального впливу». З цього приводу глава IX КК Литви визначає, що особі, яка вчинила злочин, можуть бути призначені такі покарання: 1) позбавлення публічних прав; 2) позбавлення права виконувати певну роботу або займатися певною діяльністю; 3) публічні роботи; 4) штраф; 5) обмеження волі; 6) арешт; 7) позбавлення волі на певний строк; 8) довічне позбавлення волі. Особі, яка вчинила кримінальний проступок, призначаються такі ж покарання, як і особі, що вчинила злочин, окрім позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі.

Глава X КК Литви стосується питань відтермінування виконання покарання і звільнення від покарання. Згідно зі ст. 75 КК Литви, якщо особі призначено штраф, арешт або позбавлення волі за один, або кілька кримінальних проступків, умисні злочини невеликої та середньої тяжкості терміном не більше трьох років, або за злочини, вчинені з необережності, строком не більше шести років, суд може відстрочити виконання покарання на час від одного до трьох років. При цьому суд покладає на засудженого один або декілька з наступних обов'язків: 1) відшкодувати або усунути заподіяну майнову шкоду; 2) принести вибачення перед потерпілою особою; 3) надати допомогу потерпілому на час його лікування; 4) працювати або зареєструватися на біржі праці, не змінювати місце роботи без згоди суду; 5) почати вчитися, продовжити навчання чи набути спеціальність; 6) лікуватися від алкоголізму, наркоманії або токсикоманії чи венеричного захворювання за згодою засудженого; 7) не змінювати місце проживання без згоди органу, що здійснює контроль над відстрочкою відбування покарання; 8) безкоштовно відпрацювати до 300 годин обов'язкових робіт за згодою засудженого. Якщо під час відтермінування виконання покарання засуджений виконав покладені на нього судом зобов'язання, не здійснював правопорушень і є підстава вважати, що особа знову не зробить злочинних діянь, то суд після закінчення терміну відкладеного покарання звільняє його від покарання. У тих випадках, коли засуджений виконує покладені на нього судом зобов'язання, але при цьому здійснює правопорушення, за які до нього застосовувалися адміністративні стягнення або дисциплінарні заходи впливу, суд може продовжити на рік термін відкладеного покарання. Згідно з ч. 4 ст. 75 КК Литви, якщо засуджений без поважних причин не виконує покладених на нього судом обов'язків або порушує громадський порядок, пиячить або вчиняє інші правопорушення, за які до нього не менше двох разів застосовувалися адміністративні стягнення або дисциплінарні заходи впливу, суд

попереджає засудженого про можливе скасування відстрочки виконання покарання. Якщо після цього засуджений не змінює своєї поведінки, то суд приймає рішення про скасування відстрочки виконання покарання та його реальне відбування.

Структурно положення КК Литви не поділяються на окремі норми щодо злочинів та кримінальних проступків, а об'єднуються в назві глав Спеціальної частини, наприклад: глава XXI «Злочини і кримінальні проступки проти свободи сексуального самовизначення та сексуальної недоторканності людини»; глава XXVIII «Злочини і кримінальні проступки проти власності, майнових прав та майнових інтересів».

Безумовно, цікавим у КК Литви є наявність додаткового покарання у вигляді відшкодування потерпілому завданої злочином шкоди. Це той напрям, який є перспективним і для вдосконалення українського кримінального законодавства.

Проведений аналіз кримінальних кодексів продемонстрував, що для КК Литви є характерним матеріально-формальне поняття злочинного діяння. Злочином визначається небезпечне і заборонене кодексом діяння, за вчинення якого передбачене покарання у вигляді позбавлення волі, а кримінальним проступком – таке саме діяння, за вчинення якого передбачене покарання, не пов'язане з позбавленням волі, за винятком арешту. Це означає, що в положеннях КК Литви зберігається матеріальна ознака злочину, але все ж таки основну увагу приділено покаранню. На думку М.І. Хавронюка, у цих поняттях знайшло відображення загальнотеоретичне положення про кримінальну відповідальність, як обов'язкову ознаку – правовий наслідок будь-якого правопорушення. Покарання ж, безумовно, є основним способом реалізації кримінальної відповідальності [6, с. 88].

Литовські вчені, в свою чергу, зазначають, що згідно з законодавчим описанням норм Спеціальної частини КК Литви законодавець відмовився від поняття караності діяння, нагомість акцент зроблено на його забороненості, яка означає, що законодавець включив діяння як небезпечне до списку злочинів. Караність же пов'язана з винним порушенням кримінальної заборони [5, с. 49].

Висновки. Отже, як свідчить викладене вище, у розглянутих країнах положення щодо кримінальних проступків вмістяться у різних правових формах.

Так, у вивчених нами кримінальних кодексах злочини або злочинні діяння поділяються на категорії – злочини і проступки. Для цієї класифікації застосовується критерій характеру і ступеня суспільної небезпечності (шкідливості) діяння та критерій тяжкості покарання. Крім того, в Республіці Польща відповідальність за кримінальні проступки передбачена спеціальним Кодексом про проступки.

Зміст цих положень є цілком адекватним і відповідним до міжнародних актів та стандартів Європейського Союзу. Крім того, вважається найбільш прийнятним для кримінального законодавства України з урахування вимог сьогодення, які пред'являються до видів кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Джерела Особливої частини кримінального законодавства Республіки Польща // http://www.pravo.vuzlib.net/book_r310_page_9.html.
2. Фріс П.Л. Карна провинна: як удосконалити чинне законодавство? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.urincom.com/ua/consultation/faq/?id=11166>.
3. Kodeks wykroczeń: Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. (Dz.U. 1971 nr 12 poz. 114). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19710120114>.
4. Prawo wykroczeń. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pl.wikipedia.org/wiki/Prawo_wykrocze%C5%84.
5. Павилонис В., Абрамавичюс А., Дракшене А. Вступительная статья. – В кн.: Уголовный кодекс Литовской Республики / Науч. ред. В. Павилонис. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – 470 с.
6. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / М.І. Хавронюк. – К., 2007. – 554 с.

